

УДК 342.951:351.82
DOI

Н. А. Сергієнко
кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри публічного та приватного права
Київського університету імені Бориса Грінченка
orcid.org/0000-0002-6681-5961

НАПРЯМИ ВЗАЄМОДІЇ ВИКОНАВЦЯ З БАНКАМИ У ВИКОНАВЧОМУ ПРОЦЕСІ

У статті проаналізовано основні напрями взаємодії виконавця з банками у процесі примусового виконання рішень. Артикульовано існування договірною напрямом взаємодії виконавця з банками у процесі примусового виконання рішень. Цей напрям взаємодії лежить у матеріальній площині. Прикладом цього напрямом взаємодії є здійснення банками зберігання виявлених під час опису цінних паперів, ювелірних та інших побутових виробів із золота, срібла, платини і металів платинової групи, дорогоцінного каміння і перлів, а також лому й окремих частин таких виробів, на які накладено арешт. Наступний напрям взаємодії, про який йдеться у науковій статті, між виконавцем та банками під час виконавчого процесу – це інформаційна взаємодія. Цей напрям взаємодії лежить у процесуальній площині, і полягає він в отриманні виконавцем інформації, необхідної йому для примусового виконання рішення, яка може згідно із законом бути надана виконавцю банком. У статті узагальнено, що такі напрями взаємодії виконавця з банками, як виконання постанов виконавця про арешт коштів, що зберігаються на рахунках клієнта, та банківських металів, а також виконання банками платіжних вимог, оформлених та поданих у банки виконавцем, можна визначити як виконавчу взаємодію, що лежить у процесуальній площині. Таким чином, зі сторони банку безпосередньо виконується владне розпорядження виконавця щодо зупинення вільного обороту коштів на рахунках клієнта банку, банківських металів, що належать клієнту банку, чи щодо списання без акцепту клієнта банку коштів із рахунків клієнта банку. У статті резюмовано, що площина взаємодії «виконавець – банки»: 1) процесуальна (інформаційна та виконавча взаємодія), 2) матеріальна (договірна взаємодія); для неї характерні відносини «по горизонталі», оскільки відсутнє підпорядкування вказаних суб'єктів, а основний об'єкт таких відносин – примусове виконання рішення, чому і сприяє банк, надаючи виконавцю інформацію чи виконуючи його постанову. Ця стаття буде становити інтерес як для юристів-науковців, так і для юристів-практиків.

Ключові слова: виконавець, банк, виконавчий процес, примусове виконання рішення.

Sergiienko N. A. THE DIRECTION OF INTERACTION BETWEEN EXECUTOR AND BANKS IN EXECUTIVE PROCESS

In the scientific article the direction of interaction between executor and banks during compulsory execution of decisions are analyzed. In the scientific article is articulated the existence of contractual direction of interaction between executor and banks during compulsory execution of decisions. This direction of interaction is in pecuniary sphere. Example of this direction of interaction is as follows: banks keep securities, jewelry and other domestic things, made of gold, silver, platinum and metals of platinum group, gems, pearls, scrap and parts of things, mentioned above, that are the subject of arrest, and were detected during inventory. Next direction of interaction between executor and banks during executive process, which considered in the scientific article, is an informational interaction. This direction of interaction is in procedural sphere. Its contains obtaining by executor the information, that is necessary for he / she for compulsory execution of decision and can be given from the side of bank to executor in compliance with the legislation. In the scientific article is summarized that execution of executor rulings on money arrest, that kept on client account, bank metals, execution from the side of banks collection orders, filed by the executors, as the directions of interaction, can be stated as executive interaction. This direction of interaction is in procedural sphere. In this manner bank exercise power disposal of executor to stop free flow of money in the account / bank metals, belonged to client, or withdraw from client account money without client acceptance. In the scientific article is summarized that the sphere of interaction "executor – banks" is: 1) procedural (informational and executive interaction), 2) pecuniary (contractual interaction); its characterized by horizontal relations because there is no subordination between subjects, basic object of relations – compulsory execution of decision, that is supported by banks during giving to executor information or exercising his / her rule. This scientific article can be interest for scientist-lawyers and practical lawyers.

Key words: executor, bank, executive process, compulsory execution of decision.

Постановка проблеми. Питання взаємодії різних суб'єктів виконавчого процесу є доволі актуальними нині. Це пов'язано передусім із тим, що від злагодженої взаємодії таких суб'єктів напрямом залежить ефективність примусового виконання рішень, а отже, і відновлення прав та інтересів осіб. Банки є суб'єктами виконавчого процесу, з якими має місце взаємодія виконавців під час примусового виконання рішень. Тож дослідження питань, пов'язаних із

взаємодією виконавців із банками у виконавчому процесі, є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сфера взаємодії виконавців із банками у виконавчому процесі була досліджена І. Ніколаєвим, О. Ніколаєвою, Є. Кармановим, Л. Заїкіною та іншими дослідниками-юристами. Проте вважати цю тему науково вичерпаною було би передчасно, адже вітчизняне законодавство, яке регулює виконавчий процес, банківську діяльність, швидко

змінюється. Тож дослідження напрямів взаємодії виконавців із банками у виконавчому процесі продовжують бути актуальними.

Мета статті полягає у вивченні напрямів взаємодії виконавців із банками у виконавчому процесі.

Виклад основного матеріалу. Банки як суб'єкти виконавчого процесу відіграють у ньому вагомий роль. І. Ніколаєв, О. Ніколаєв, Є. Карманов, Л. Заїкіна зазначають, що взаємодія ДВС із банками здійснюється в основному за трьома напрямками. Перший – надання банками органам ДВС на їх вимогу інформації про клієнтів, що є банківською таємницею. Другий – виконання банками платіжних вимог органів ДВС про примусове списання боргу з банківських рахунків боржників. Третій – виконання банками постанов органів ДВС про арешт коштів, що знаходяться на рахунках боржників [1, с. 33]. Як видається, така сукупність напрямів взаємодії виконавця та банків дещо неповна, адже поза увагою залишається те, що саме банкам на зберігання передаються виявлені під час опису цінні папери, ювелірні та інші побутові вироби із золота, срібла, платини і металів платинової групи, дорогоцінного каміння і перлів, а також лом і окремі частини таких виробів, на які накладено арешт, що зумовлює можливість специфічного статусу банку як зберігача у виконавчому провадженні (ч. 8 ст. 56 Закону України «Про виконавче провадження»). Умови та порядок зберігання зазначеного майна, наведеного вище, на яке накладено арешт, встановлюються відповідно до умов договорів, укладених із банками України, з урахуванням вимог до таких договорів, встановлених Національним банком України за погодженням із Міністерством фінансів України, іншого майна – Міністерством юстиції України (ч. 5 ст. 58 Закону України «Про виконавче провадження»). Такий напрям взаємодії виконавця з банками пропонується розглядати як договірний, такий, що лежить у матеріальній площині.

Приписи п. п. 6 ч. 1 ст. 62 Закону України «Про банки і банківську діяльність» передбачають, що інформація щодо юридичних та фізичних осіб, яка містить банківську таємницю, розкривається банками органам державної виконавчої служби, приватним виконавцям на їхню письмову вимогу з питань виконання рішень судів та рішень, що підлягають примусовому виконанню відповідно до Закону України «Про виконавче провадження», стосовно наявності та/або стану рахунків боржника, руху коштів та операцій на рахунках боржника за конкретний проміжок часу, а також про інформацію щодо договорів боржника про зберігання цінностей або надання боржнику в майновий найм (оренду) індивідуального банківського сейфу, що охороняється банком. У контексті

приписів ч. 2 ст. 62 Закону України «Про банки і банківську діяльність» варто зауважити, що в них йдеться про зміст вимоги саме відповідного державного органу на отримання інформації, яка містить банківську таємницю. Тому немає підстав для їх застосування щодо аналогічної вимоги приватного виконавця. За таких умов приватний виконавець мав би керуватися загальними приписами щодо вимог як процесуальних документів, передбачених п. 9 розділу I Інструкції з організації примусового виконання рішень, а також наводити фактичне та юридичне обґрунтування вимоги. Заслужує уваги, що згідно з Інструкцією про порядок відкриття і закриття рахунків клієнтів банків та кореспондентських рахунків банків – резидентів і нерезидентів, затвердженою Постановою Правління Національного банку України 12 листопада 2003 року № 492 (у редакції постанови Правління Національного банку України від 01 квітня 2019 року № 56), банк зобов'язаний: 1) надіслати повідомлення до відповідного контролюючого органу про відкриття або закриття рахунку клієнта банку – платника податків та проводити видаткові операції за рахунком такого клієнта в порядку, визначеному ст. 69 Податкового кодексу України. Особа, яка відкриває рахунок фізичній особі (власник рахунку / представник власника рахунку / особа, яка відкриває рахунок на користь третьої особи), зобов'язана письмово повідомити банк про наявність або відсутність у власника рахунку статусу підприємця або особи, яка провадить незалежну професійну діяльність; 2) перевірити під час відкриття або закриття рахунку фізичної особи наявність інформації про внесення такої особи до Єдиного реєстру боржників. Банк надсилає повідомлення у встановленому законодавством України порядку органу ДВС або приватному виконавцю про відкриття або закриття рахунку клієнта – фізичної особи, внесеної до Єдиного реєстру боржників, у день відкриття або закриття рахунку; 3) повідомити державного виконавця, приватного виконавця про відкриття рахунку клієнту, щодо якого є публічне обтяження рухомого майна, накладене державним виконавцем, приватним виконавцем [2]. У контексті наведеного варто наголосити, що в ст. 69 Податкового кодексу України йдеться не про всіх без винятку платників податків, а саме про: 1) юридичних осіб (резидентів і нерезидентів) незалежно від організаційно-правової форми, 2) відокремлені розділи та представництва юридичних осіб, для яких законом установлені особливості їх державної реєстрації та які не включаються до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань, 3) фізичних осіб, які провадять незалежну професійну діяльність. Згідно з абз. 1 п. п. 69.2. Податкового кодексу України, банки та інші

фінансові установи зобов'язані надіслати повідомлення про відкриття або закриття рахунку 1) платника податків – юридичної особи, у тому числі відкритого через його відокремлені підрозділи, чи 2) самозайнятої фізичної особи до контролюючого органу, в якому обліковується платник податків, у день відкриття/закриття рахунку. Цікаво, що в редакції Податкового кодексу України від 28.04.2012 в наведених положеннях йшлося ще і про фізичних осіб-підприємців. Тому приватному виконавцеві є сенс робити запит у податковий орган, в якому обліковується боржник або особа, яка має заборгованість перед боржником, виключно якщо така особа має відповідний статус – наведений в приписах ст. 69 Податкового кодексу України, оскільки щодо інших осіб податковий орган просто не має даних про відкриті ними рахунки у банках (наприклад, щодо рахунків фізичних осіб, які не мають статусу підприємців, самозайнятої фізичної особи). Отримавши дані, в яких банках боржник або особа, яка має заборгованість перед боржником, мають рахунки, виконавець має право зробити вже в ці банки запит щодо отримання даних, зокрема і тих, що містять банківську таємницю.

Наведене вище не означає, що виконавець взагалі не може отримувати дані про відкриття чи закриття рахунків фізичною особою, яка, скажімо, є боржником у виконавчому провадженні. Відповідно до ч. 5 ст. 9 Закону України «Про виконавче провадження», відомості про боржника вносяться до Єдиного реєстру боржників (крім відомостей щодо боржників, якими є державні органи, органи місцевого самоврядування, а також боржників, які не мають заборгованості за виконавчим документом про стягнення періодичних платежів більше трьох місяців, та боржників за рішенням немайнового характеру) одночасно з винесенням постанови про відкриття виконавчого провадження. Повідомлення банками виконавців про відкриття/закриття рахунку фізичною особою, яка внесена до Єдиного реєстру боржників, здійснюється відповідно до Положення про порядок надання банками інформації про відкриття чи закриття рахунків фізичних осіб, унесених до Єдиного реєстру боржників, до органів державної виконавчої служби або приватних виконавців [3]. А виконавець не пізніше наступного робочого дня із дня отримання повідомлення зобов'язаний прийняти рішення про накладення арешту на майно та (або) на кошти на рахунках боржника в банках у порядку, визначеному ст. 56 Закону України «Про виконавче провадження», крім випадку, коли на таке майно арешт уже накладено з тих самих підстав (абз. 3 ч. 3 ст. 9 Закону України «Про виконавче провадження»).

Такий напрям взаємодії виконавця з банками можна визначити як інформаційну взаємодію, що

лежить у процесуальній площині, оскільки таким чином виконавець отримує інформацію, необхідну йому для примусового виконання рішення, яка може згідно закону бути надана виконавцю банком.

Примусове списання коштів із рахунків клієнтів банки можуть здійснювати і на підставі платіжної вимоги виконавця. Відповідно до ч. 3 ст. 13 Закону України «Про виконавче провадження», вимоги на примусове списання коштів надсилаються не пізніше наступного робочого дня після накладення арешту та в подальшому не пізніше наступного робочого дня з дня отримання інформації про наявність коштів на рахунках. Питання примусового списання коштів з рахунків клієнта регулюється положеннями Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті, затвердженої Постановою Правління Національного банку України від 21.01.2004 № 22 [4]. Відповідно до приписів наведеної вище Інструкції, для примусового списання коштів стягувач (ним визначені державні та приватні виконавці) оформляє платіжну вимогу. У разі недостатності коштів на рахунку платника банк виконує платіжну вимогу в межах залишку коштів. Особливості примусового списання уповноваженим банком коштів в іноземних валютах і банківських металів із рахунків клієнтів-боржників та з коррахунків банків-боржників визначені Положенням про порядок виконання банками документів на переказ, примусове списання і арешт коштів в іноземних валютах та банківських металів, затвердженим Постановою Правління Національного банку України від 28.07.2008 № 216 [5].

Виконання банком арешту коштів, що зберігаються на рахунку клієнта, здійснюється за постановою про арешт коштів виконавця, судовим рішенням (у тому числі рішенням, ухвалою, постановою суду) чи ухвалою слідчого судді, суду, постановленою під час здійснення кримінального провадження. Арешт на підставі документа про арешт коштів може бути накладений на всі кошти, що є на всіх рахунках клієнта банку, без зазначення конкретної суми, або на суму, що конкретно визначена в цьому документі. Якщо в документі про арешт коштів не зазначений конкретний номер рахунку клієнта, на кошти якого накладений арешт, але обумовлено, що арешт накладено на кошти, що є на всіх рахунках, то для забезпечення суми, визначеної цим документом, арешт залежно від наявної суми накладається на кошти, що обліковуються на всіх рахунках клієнта, які відкриті в банку, або на кошти на одному чи кількох рахунках [6]. Особливості виконання уповноваженим банком документа про арешт коштів в іноземній валюті та банківських металів визначені Положенням про порядок виконання банками документів на переказ,

примусове списання і арешт коштів в іноземних валютах та банківських металів, затвердженим Постановою Правління Національного банку України від 28.07.2008 № 216 [5].

Як видається, такі напрями взаємодії виконавця з банками як виконання постанов виконавця про арешт коштів, що зберігаються на рахунках клієнта, та банківських металів, а також виконання банками платіжних вимог, оформлених та поданих у банки виконавцем, можна визначити як виконавчу взаємодію, що лежить у процесуальній площині. Оскільки таким чином зі сторони банку безпосередньо виконується владне розпорядження виконавця щодо зупинення вільного обороту коштів на рахунках клієнта банку, банківських металів, належних клієнту банку, чи щодо списання без акценту клієнта банку коштів із рахунків клієнта банку.

Відповідно до ч. 8 ст. 56 Закону України «Про виконавче провадження», виявлені під час опису цінні папери, ювелірні та інші побутові вироби із золота, срібла, платини і металів платинової групи, дорогоцінного каміння і перлів, а також лом і окремі частини таких виробів, на які накладено арешт, підлягають обов'язковому вилученню і не пізніше наступного робочого дня передаються на зберігання банкам України відповідно до умов договорів, укладених з органами державної виконавчої служби або приватними виконавцями. Йдеться про договірну взаємодію виконавця та банків, а відтак і про матеріальну взаємодію між вказаними суб'єктами.

Окремо слід зауважити, що під час взаємодії виконавця з банками останні не є суб'єктами, підпорядкованими виконавцю, хоча й виконують постанови виконавця. Останнє, як видається, варто розглядати в ракурсі сприяння банками виконавцю у здійсненні ним примусового виконання рішень.

Висновки. Враховуючи наведене вище, варто узагальнити таке. Як видається, площина взаємодії «виконавець – банки»: 1) процесуальна (інформаційна та виконавча взаємодія), 2) матеріальна (договірна взаємодія); їй характерні відносини

«по горизонталі», оскільки відсутнє підпорядкування вказаних суб'єктів, а основний об'єкт таких відносин – примусове виконання рішення, чому, власне і сприяє банк, надаючи виконавцю інформацію чи виконуючи його постанову.

Література

1. Виконавче провадження в Україні. Актуальні питання. За редакцією І. Ніколаєва. Київ. Центр комерційного права. 2004. 79 с.

2. Інструкція про порядок відкриття і закриття рахунків клієнтів банків та кореспондентських рахунків банків – резидентів і нерезидентів, затверджена Постановою Правління Національного банку України 12 листопада 2003 року № 492 (у редакції постанови Правління Національного банку України від 01 квітня 2019 року № 56). Верховна рада України. Офіційний веб сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1172-03?find=1&text=підприємн#w19>. Дата звернення 12.12.2019.

3. Положення про порядок надання банками інформації про відкриття/закриття рахунків фізичних осіб, унесених до Єдиного реєстру боржників, до органів державної виконавчої служби або приватних виконавців, затверджена Постановою Правління Національного банку України 18.04.2019 № 60. Верховна рада України. Офіційний веб сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0060500-19#n14>. Дата звернення 12.12.2019.

4. Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті, затверджена Постановою Правління Національного банку України від 21.01.2004 № 22. Верховна рада України. Офіційний веб сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0377-04?find=1&text=обмежен#n2>. Дата звернення 13.12.2019.

5. Положення про порядок виконання банками документів на переказ, примусове списання і арешт коштів в іноземних валютах та банківських металів, затверджене Постановою Правління Національного банку України від 28.07.2008 № 216. Верховна рада України. Офіційний веб сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0910-08#n2>. Дата звернення 13.12.2019.

6. Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті, затверджена Постановою Правління Національного банку України від 21.01.2004 № 22. Верховна рада України. Офіційний веб сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0377-04?find=1&text=обмежен#n2>. Дата звернення 13.12.2019.